

ных нормаў выканання беларускай народнай песні (А.М.Аляхновіч, А.С.Кабанаў, І.В.Несцеў, Г.І.Цітовіч).

У дысертацыі сцвярджаецца думка, што народная манера спеваў — гэта не толькі ўласцівасць, звязаная з асаблівасцямі галасавога апарату, тыпам дыхання, тэмбральнымі асаблівасцямі. Гэта манера фарміруецца на падставе гуртавых спеўных традыцый на працягу доўгага часу. Творчая актыўнасць кожнага ўдзельніка гурту мае вялікае значэнне і з'яўляецца вызначальнай у працэсе выканання. Належнасць гучнага, моцнага голасу, умненне імправізаваць і вар'іраваць меладычны малюнак, добрае веданне звычайў і абрадаў — тыя крытэрыі, якія даюць канкрэтныя ўстаноўкі пры навучанні народным спевам і з'яўляюцца арыенцірам для вывучэння тэхналогіі выканання народнай песні.

Вывучэнне рэгіянальных песенных асаблівасцей павінна ісці паралельна з асэнсаваннем гутарковасці ў народных спевах. Песня і слова непарыўна звязаны паміж сабой. Ужыванне фанетычнага метаду на занятках па пастаноўцы голасу дазваляе глыбей зразумець характар функцыянальных працэсаў спеваў і ў той ці ў іншай ступені эфектыўна кіраваць імі.

У параграфі 1.2. “Асноўныя прынцыпы тэарэтычна-практычнага асэнсавання тэхналогіі засваення традыцыйных формаў народнапесеннага выканання” на падставе вывучэння педагогічнага вопыту сфармуляваны асноўныя прынцыпы навучання народнай манеры спеваў. Разглядаецца іх роля ў сістэме падрыхтоўкі кіраўнікоў народных хароў і фальклорных гуртоў.

Вучэбная праца па засваенню народнапесенных традыцый падзяляецца на вучэбна-арганізацыйную, вучэбна-пазнавальную і вучэбна-творчую. Усе гэтыя формы працы шчыльна звязаны паміж сабою і дазваляюць вырашыць праблемы фарміравання рэпертуару, вывучэння рэгіянальнай манеры выканання, стыляў і ўдасканалення вакальнага майстэрства.

У дысертацыі адзначаецца, што педагогічны працэс аб'ектыўна выступае як сфера супрацоўніцтва выкладчыка-кіраўніка і студэнта-ўдзельніка. Навучанне спевам — гэта мэтанакіраванае засваенне індывідуальна сацыяльна апрацаванага вопыту, практычных і навуковых, эмпірычных і тэарэтычных ведаў ва ўмовах арганізаванага навучання. Вынікам сумеснага супрацоўніцтва і дзейнасці выкладчыка і навучэнцаў з'яўляецца творчая актыўнасць у засваенні традыцый. Якасць бок гэтай працы праяўляецца на заліках, іспытах і канцэртных выступленнях.

Метадыка вакальнага навучання народнай манеры спеваў абапіраецца на агульнадыдактычныя і спецыяльныя прынцыпы. Галоўнымі для нашай сферы з'яўляюцца наступныя прынцыпы: развіццё галасавых і творчых здольнасцей у працэсе навучання, захаванне адзінства мастацкага і тэхнічнага майстэрства пры выка-

нанні песні, ажыццяўленне слыхавога ўспрымання, перайманне, мэтанакіраваная праца па кіраванні голасам у практычнай дзейнасці, набыццё індывідуальнага характару выканання, паслядоўнасць у навучанні і калектыўны характар выканання і, нарэшце, прынцыпы магчымай цяжкасці, сістэматычнасці і творчага мыслення.

Глыбокае вывучэнне спецыфікі выканання народнай песні ў розных рэгіёнах Беларусі (Гомельская і Брэсцкая вобл., Палезер'е, Панямонне, Мінская вобл.), а іменная іх стылістыкі, жанраў, прыёмаў гукавыцягвання і гукаўтварэння, асаблівасцей гаворкі разглядаюцца ў кантэксце практычнага ўзнаўлення на занятках з ужываннем розных метадык навучання.

Азнаямленне з прынцыпамі тэхналогіі засваення традыцыйных нормаў народнай манеры спеваў Беларусі не можа праходзіць ізалявана ад практычнага ўжывання кожнага з іх у навучальным працэсе.

Другая глава “Асаблівасці падрыхтоўкі кіраўнікоў народных хароў і фальклорных гуртоў з улікам традыцый народнапесеннага выканання”.

У параграфі 2.1. “Агульная характарыстыка эксперыментальнай працы” дасца абгрунтаванне абранага накірунку дысертацыйнай працы, апісваюцца метадыка, мэты, змест і працэдура даследавання.

Эксперыментальная праца мела на мэце апрацоўку і праверку элементаў прапанаванай намі метадыкі навучання народнай манеры спеваў. Змест эксперыментальнай працы прадугледжваў: абгрунтаваны выбар аптымальных для вывучэння вакальных практыкаванняў, апрабаванне прапанаванай метадыкі навучання, выяўленне эфектыўнасці навучання пры выкарыстанні гэтай метадыкі.

У параграфі 2.2. “Стан падрыхтоўкі кіраўнікоў народных хароў і фальклорных гуртоў па захаванню народнапесенных традыцый” прааналізаваны шляхі падрыхтоўкі спецыялістаў у нашай рэспубліцы, вывучаны існуючыя метадыкі навучання народнай манеры спеваў.

Сістэма падрыхтоўкі кадраў у галіне народнапесеннага выканання пачала складацца яшчэ ў 20-я гады. Доўгі час падрыхтоўка вялася ў напрамку акадэмічных спеваў. У 30-я гады ўзнікае мноства народных хароў і гуртоў, і цікавасць да народных спеваў узрастае. У сувязі з адраджэннем традыцый народнапесеннага выканання, з'яўленнем навуковых адкрыццяў стала магчымым растлумачыць мноства з'яў, звязаных з механізмам утварэння голасу, тэхнікі дыхання.

Для беларускай вакальнай школы народных спеваў на сучасным этапе характэрна высокая ступень развіцця. Назапашаны каштоўны вопыт канцэртнай дзейнасці, збірання фальклору, вывучэння рэгіянальных асаблівасцей беларускай народнай песні дае падставу для стварэння навукова абгрунтаванай метадыкі навучання народнай манеры спеваў на Беларусі. Мы ўважліва вывучылі працоўкі Н.К.Мяшко, Н.В.Калугінай, У.М.Шчурава, А.С.Кабанава,

Л.Л.Хрысціянсана і прыйшлі да высновы, што кожная з метадык накіравана на захаванне нацыянальных песенных традыцый, на шчыльную ўзаемасувязь са знаўцамі традыцыі, на выкарыстанне навуковых даследаванняў у галіне вакальнай педагогікі. Уся вакальна-метадычная падрыхтоўка павінна прадугледжваць устанавленне прычынна-выніковых залежнасцей паміж з'явамі песеннага працэсу, які абпіраецца на аналіз гукаўтварэння (вынік) і тэхналогію гукаўтварэння (прычына).

У беларускім песенным фальклоры склаліся свае, мясцовыя вакальныя школы. Запісы З.Я.Мажэйкі, З.В.Эвалды, В.І.Ялатава, Г.І.Цітовіча, А.С.Ліс, Т.Б.Варфаламеевай, У.І.Раговіча каштоўны тым, што песні запісаны ад знаўцаў мясцовага песеннага стылю. Аб'яднанне тэарэтычных ведаў і практычнай працы вядзе да стварэння спецыфічных прыёмаў навучання. Для гэтага ў Беларускім універсітэце культуры створаны вучэбныя эксперыментальныя гурты “Валачобнікі” і “Грамніцы”, у Мінскім музычным вучылішчы гурт “Медуніца”, у Мінскім вучылішчы мастацтваў гурт “Дзіва”. Кіраўнікі названых калектываў па-рознаму ўвасабляюць народную песню на сцэне і імкнуча ўжываць новыя прыёмы па развучванню песень: праслухоўваюць магнітныя стужкі, працуюць з нотнымі расшыфроўкамі, развучваюць песні з голасу і інш.

Наведанне рэпетыцый аматарскіх фальклорных гуртоў “Церніца” (Мінскі Палац чыгуначнікаў), “Рунь” (Мінскі тэхналагічны універсітэт), “Неруш” (БДУ), “Ярыца” (будаўнічы трэст № 1 г.Мінска) паказала, што не ўсе кіраўнікі ўлічваюць рэгіянальныя асаблівасці беларускай народнай песні. Адсюль шаблоннае гучанне песень, аднолькавы рэпертуар у калектывах, адсутнічаюць творчы рост і вакальнае майстэрства.

У ходзе дысертацыйнага даследавання намі была распрацавана анкета па выяўленню асноўных патрабаванняў і умоў па захаванню народнапесенных традыцый. Сярод рэспандэнтаў былі студэнты Беларускага ўніверсітэта культуры кафедры беларускай народнапесеннай творчасці дзённага і завочнага навучання, навучэнцы Мінскага вучылішча мастацтваў аддзялення харавога дырыжыравання, удзельнікі аматарскага гурту “Шчодрыца”, вучэбных гуртоў “Валачобнікі”, “Грамніцы” Беларускага ўніверсітэта культуры (усяго 210 чалавек).

Усе рэспандэнты лічаць, што праблема захавання рэгіянальных песенных традыцый вельмі актуальная. Найбольш важнымі ў іх захаванні яны лічаць манеру выканання, стыльвыя асаблівасці песні, жанр народнай песні. Рэспандэнты адзначылі, што неабходна выкарыстоўваць як бытавую, так і акадэмізаваную манеру выканання, адначасова шукаць новыя формы ўзнаўлення песні.

Самым эфектыўным спосабам для авалодвання народнай манерай спеваў навучэнцы лічаць перайманне вопыту выкладчыка, а ўжо потым народнага выканаўцы, носьбіта традыцый.

У параграфі 2.3. “Асноўныя метадычныя накірункі навучання народнай манеры спеваў” прадстаўлена падрабязная метадычная распрацоўка, якая ўяўляе сабой дынамічную развіццёвую сістэму з паступовым уключэннем новых пазіцый і іх выкарыстаннем у комплексе пры засваенні беларускай народнай песні як у сольным, так і ў гуртавым выкананні. Спецыяльна створаныя практыкаванні падмацоўваюцца мэтанакіраванымі ўстаноўкамі.

Кожнай устаноўцы адпавядаюць спецыяльныя заданні, узоры беларускіх народных песень розных рэгіёнаў, дзе найбольш яскрава ўвасоблены спецыфічныя рысы традыцыі. Практыкаванні паступова ўскладняюцца, прапаўваюцца новыя формы працы над голасам у гурце і індывідуальна. Пераход ад індывідуальных заняткаў да гуртавых і наадварот дазволіў сачыць за эфектыўнасцю прапанаваных метадаў вакальнага навучання. Навуковая арганізацыя навучання дазволіла паказаць студэнтам шляхі, метады і сродкі рацыянальнага авалодвання імі, выяўлення эфектыўнасці і кантролю за імі.

Вакальна-педагагічная дзейнасць у канчатковым выніку арыентавана на вырашэнне выканальніцкіх задач. Гэтыя задачы перш-наперш накіраваны на авалодванне асноўнымі рысамі народнапесеннага выканання ў рамках мясцовай традыцыі. Для гэтага вельмі важна наступнае: 1) непасрэднае ўздзеянне выкладчыка-кіраўніка на працэс авалодвання народнай манерай спеваў; 2) арганізацыя на падставе самастойнага ўключэння навучэнцаў у авалодванне народнай манерай з улікам ужо сфарміраваных вучэбна-пазнавальных каштоўнасцей, здольнасцей, ведаў; 3) праверка набытых ведаў, уменняў і навыкаў у канцэртнай дзейнасці.

У авалодванні і захаванні народнай манеры спеваў вялікае значэнне мае работа над якасцю гуку. Аналіз спецыфічных метадаў і прыёмаў, існуючых сёння ў вакальнай педагогіцы, паказаў, што ўсе яны ў асноўным накіраваны на стварэнне тых ці іншых умоў для работы гартані ў пэўным галасавым рэжыме, што звязана з веданнем значэння рэгістраў голасу.

Выкарыстанне паўпрыкрытай манеры спеваў, дзе часткова ўдзельнічаюць галаўны і грудны рэзанатары, сведчыць аб прафесійным валоданні народнай манерай спеваў. Аналізуючы вопыт навучання, мы прыйшлі да высновы, што натуральнае адкрытае гукаўтварэнне дасягаецца ў тым выпадку, калі: 1) грудны пасыл гуку адпавядае адчуванню апоры гуку на нізка апушчаную дыяфрагму; 2) прысутнічае фізічнае адчуванне свабоды спеваў; 3) нізкае становішча гартані садзейнічае высокаму становішчу мяккага паднябення; 4) захоўваецца адзінае, замацаванае на кожным галосным, становішча ротаглотачнай поласці; 5) артыкуляцыйны апарат, асабліва сквіпа, свабодна рухаецца, а палажэнне мяккага паднябення актыўнае.

Практыкаванні сістэматызуюцца па ступені цяжкасці і маюць канкрэтную тэхнічную задачу: для індывідуальных заняткаў, гурта-

вых спеваў; для развіцця голасу і выпрацоўкі тэхнічных прыёмаў; для знаходжання высокай пеўчай пазіцыі; для пашырэння дыяпазону; для згладжвання рэгістраў (груднага і галаўнога); для адпрацоўкі кантылены, роўнасці голасавядзення, адзінай манеры гукаўтварэння; для набывання артыкуляцыйных навываў; для развіцця імправізацыі; для адпрацоўкі чысціні інтанацыі, гарманічнага сльху.

Асэнсаванне гутарковай асновы ў народных спевах паказала, што моўную інтанацыю неабходна ўзяць у якасці аднаго з галоўных элементаў у вакальным навучанні. Абагульняючы літаратурныя даныя, а таксама вынікі асабістых даследаванняў, аналізуючы і супастаўляючы гучанне народных песень у бытавой і акадэмізаванай манерах, мы прапануем ужыванне фанетычнага метаду як аднаго з асноватворных у навучанні (М.І.Глінка, В.П.Савельева, Л.В.Шаміна).

Мы прынялі за аснову практыкаванні, у якіх мэтанакіравана выкарыстоўваюцца сродкі фанетычнага метаду. У гэтых практыкаваннях вялікае значэнне надаецца арганізуючай ролі фарміравання галосных гукаў у іх правільным літаратурным вымаўленні. У такіх практыкаваннях прадугледжваюцца лагічны пераход ад прапявання адной галоснай да другой, супастаўленне іх паміж сабою артыкуляцыйна і па складанасці вымаўлення. Калі ў стылізаванай манеры выкарыстоўваецца канкрэтнае вымаўленне галоснага, то бытавая абапраецца на дыялектную аснову песні і набывае спецыфіку “прыблізнага” гучання галосных гукаў. Падрыхтоўка галасавога апарату пад пэўны гук дае магчымасць усе астатнія гукі падпарадкаваць гэтаму “галоўнаму” галоснаму (напрыклад, [ы] ў якаўчай ці [а] ў акаўчай гаворцы).

Для развіцця навываў імправізацыі, даволі складаных у гуртавых спевах, неабходны, па-першае, аналіз пачутага, паўтор меладычнага малюнка ва унісон. Па-другое, вельмі важная спроба будаваць другі, трэці голас, падстройванне падводкі і, нарэшце, спевы розных практыкаванняў з выкарыстаннем меладычных абаротаў.

У параграфі 2.4. “Уплыў узроўню падрыхтоўкі кіраўнікоў народных хароў і фальклорных гуртоў на захаванне і засваенне рэгіянальных народных песенных манер” даецца апісанне вынікаў і ўкаранення прапанаванай намі метадыкі навучання народнай манеры спеваў.

Педагагічны эксперымент праходзіў у чатыры этапы.

Першы этап — пошукавы: вызначэнне мэты, аб’екта, прадмета, задач і метадаў збору эмпірычных даных, асноўных тэарэтычных палажэнняў, фарміраванне асноўных паняццяў і распрацоўка праграмы эксперыментальнага даследавання.

Другі этап — пошукава-канстатуючы: вывучэнне фактараў, якія ўплываюць на народную манеру спеваў і выяўленне прынцыпаў навучання.

Трэці этап — фарміруючы: мадэліраванне і апрабаванне комплекснай праграмы навучання і захавання народнапесенных традыцый.

Чацвёрты этап — завяршальна-абагульняючы: аналіз эксперыментальных даных, фарміраванне тэарэтычных вынікаў і метадычных рэкамендацый, ўкараненне вынікаў даследавання ў практыку работы са студэнтамі і удзельнікамі фальклорных гуртоў.

Навучанне праводзілася адным выкладчыкам-кіраўніком на працягу трох гадоў. У эксперыментальным класе было 10 студэнтаў.

У класе з дапамогай выкладчыка навучэнцы авалодвалі навываў народных спеваў (тэхнікай дыхання, спосабамі гукаўтварэння, гукавыцягвання, тэхнічнымі вакальнымі прыёмамі, спевамі народнай меліматыкі). Мы сачылі за развіццём вакальнага майстэрства студэнтаў і эфектыўнасцю ўспрыняцця прапанаваных практыкаванняў.

Дыягностыка ўменняў ажыццяўлялася экспертамі з ліку выкладчыкаў кафедры пры дапамозе крытэрыяў ацэнкі, выпрацаваных намі.

Для параўнання вынікаў былі ўзяты наступныя характарыстыкі якасцей голасу: гукавысотны дыяпазон, артыкуляцыя, рухомасць. З мэтай вызначэння эфектыўнасці метадаў навучання пасля кожнага этапу праводзіліся замеры вынікаў дзвюх груп (выніковы зрээ), супастаўляліся дадзеныя эксперыментальнай і кантрольнай груп, фіксаваліся вынікі кожнай серыі практыкаванняў і заданняў. Пры планаванні эксперыментальнай працы і ў канцы кожнага этапу асабліва ўвага звярталася на ўзровень засваення і выканання студэнтамі заданняў, якія падбіраліся з пэўнымі мэтавымі ўстановамі.

Дыягнастычны замер паказаў, што пры сістэматычным і паслядоўным ужыванні прапанаваных метадычных прыёмаў поспехі былі амаль ва ўсіх студэнтаў. Пры гэтым найбольш высокіх паказчыкаў дасягнулі студэнты з выдатнымі галасавымі данымі. Іх дыяпазон пашырыўся да паўтары актавы. 90% навучэнцаў ліквідавалі недахопы ў дыкцыі і рухомасці голасу. Вывучэнне адказаў рэспандэнтаў на конт асноўных цяжкасцей у авалодванні народнай мансрай паказала, што на першае месца яны ставяць аб’яднанне груднага і галаўнога рэгістраў. Дадзены факт пацвердзіўся на практычных занятках. Згладжваць рэгістравыя пераходы навучылася толькі трыццаць працэнтаў студэнтаў.

Аналізуючы традыцыю выканання беларускай народнай песні, практыку вакальнай работы са студэнтамі і ў аматарскім гурце, мы заўважылі, што сцэнічнае пераўтварэнне народнага твора, звязанае з яго мастацкім вобразам, жанрам, уплывае на манеру выканання, уздзеянне на афарбоўку голасу, мае своеасаблівы спосаб гукаўтварэння і адпаведны эмацыянальны настрой. У сувязі з гэтым студэнтам было прапанавана выканаць розныя па жанравай прыналежнасці і эмацыянальнаму настрою беларускія народныя песні “Няхай будзе пагодчка” (жніўная) і “Рэчанька” (лірычная). Усе студэнты

выдатна выканалі гэтыя творы, паказваючы высокі тэхнічны ўзровень выканання. Што датычыцца лірычнай песні, якую неабходна спяваць “ціхім” голасам, па-сапраўднаму прафесійна выканалі яе толькі два студэнты з дзесяці апытаных. Было высветлена, што найбольш станоўчых вынікаў дасягнулі студэнты эксперыментальнай групы, якія на працягу навучання спявалі ў акадэмізаванай манеры спеваў (паўпрыкрытай). Гэтыя студэнты маглі спяваць розныя па жанру песні з пашыраным дыяпазонам.

Такім чынам, грунтуючыся на атрыманым матэрыяле, мы канстатуем той факт, што акадэмізаваная манера спеваў аказалася больш перспектыўнай, таму што дазваляе раскрыць і палепшыць усе магчымыя галасы, стварыць умовы для выканання разнастайнага рэпертуару.

Акрамя гэтага, адной з задач нашага даследавання было вывучэнне ўплыву дыялектаў беларускай мовы на манеру выканання.

Згодна з вынікамі анкетавання, дамінуючым у сістэме навучання народнымі спевамі з’яўляюцца мова, асаблівасці гаворак.

Пасля індывідуальнай падрыхтоўкі студэнтаў па прадмету “Пастаноўка голасу” навучэнцы працягваюць навучанне па курсу “Фальклорны гурт”. Каб высветліць значэнне дыялектнага вымаўлення, мы звярнуліся да фанетычнага метаду. У час практычных заняткаў былі выкарыстаны два шляхі: выкананне песні з уплывам літаратурнай мовы і спева з рэгіянальным вымаўленнем. Супастаўленне вынікаў эксперыментальнай групы (вучэбны гурт Беларускага ўніверсітэта культуры) і кантрольнай групы (Мінскае вучылішча мастацтваў, вучэбны хор) высветліла, што спева аднаго і таго ж твора на літаратурнай мове і дыялекце маюць рознае гучанне.

Параўнальная характарыстыка праводзілася пасля выканання народных твораў з розных рэгіёнаў Беларусі. У прыватнасці, адной з такіх песень была беларуская народная песня, запісаная ў Пінскім раёне “Ізвылы вэнка із зяленого клёну”.

Такім чынам, у выніку праведзенага эксперыменту пры спевах на літаратурнай мове вызначыліся наступныя якасці ў гучанні: 1) блізкае рэзаніраванне галосных і дакладнае іх вымаўленне; 2) адкрытае гучанне галосных у зручным дыяпазоне і прыкрытае на верхніх гуках; 3) вымаўленне зычных у адпаведнасці з нормамі літаратурнай мовы.

Пры спевах на дыялекце: 1) недакладнае вымаўленне галосных гукаў, прыкрытае рэзаніраванне, калі гэта “окаючая” ці “юкаючая”, ці “экаючая” гаворкі; 2) адкрытае гучанне галосных на ўсім дыяпазоне; 3) вымаўленне зычных у адпаведнасці з рэгіянальнымі асаблівасцямі мовы.

Далей даследаванне прадугледжвала выкананне пазіцый імправізатара і пераймальніка народнай манеры спеваў.

Эксперыментальнай і кантрольнай групам стварылі аднолькавыя ўмовы, г. зн. прапанавалі вывучыць беларускія народныя песні “Вясняначка”, “Ні жар загаря” і “Што й на нашай на вуліцы”, запісаныя на Гомельшчыне. Аднак эксперыментальная група развучвала названыя творы шляхам сляховага ўспрымання з запісу фальклорнага матэрыялу. Кантрольная група развучвала тыя ж творы па нотках. Увогуле выкананне твораў мела добры прафесійны ўзровень і адпавядала ўсім параметрам выканання беларускай народнай песні. Аднак эксперыментальная група прадэманстравала больш блізкі да арыгінала варыянт твора з элементамі імправізацыі.

У эксперыментальнай групе на першым этапе навучання на высокім ўзроўні сляховага ўспрымання знаходзіўся адзін студэнт з групы, на высокім ўзроўні галасавога ўзнаўлення два студэнты і на ўзроўні эмацыянальнага ўзнаўлення песні не было ніводнаго студэнта. На другім этапе навучання навыкі студэнтаў удасканаліваліся, і высокі ўзровень мелі амаль усе студэнты.

У кантрольнай групе сляховое ўспрымання песні на першым этапе было добрае амаль ва ўсіх студэнтаў, але галасавое ўзнаўленне і эмацыянальнае адчуванне песні на першым і апошнім этапах не мелі значнага адрознення.

Для паляпшэння навыкаў імправізацыі прапанаваліся спецыяльныя практыкаванні. Студэнты эксперыментальнай групы лепш засвойвалі прапанаваныя практыкаванні, таму што мелі папярэдні вопыт сляховага ўспрымання музычнага матэрыялу, калі праслухоўвалі магнітныя стужкі. Кантрольная група лепш засвойвала тыя практыкаванні, у якіх выкарыстоўвалася расчэпленне галасоў на тэрцыю.

Для таго, каб вызначыць узровень успрымання мелодычных узораў у фальклорным гурце, мы размеркавалі некалькі практыкаванняў па ступені цяжкасці і сістэматычна ўжывалі іх на рэпетыцыях. Удзельнікам прапанавалася раскласіць мелодыю на галасы. Навучанне праводзілася ў тры этапы. На першым этапе аднагалосы варыянт мелоды ўзнавілі 100% удзельнікаў, двухгалосы — 50%, а трохгалосы — 10%. На другім этапе навучання вынікі палепшыліся, і двухгалосы варыянт мелоды ўзнавілі 60% удзельнікаў, а трохгалосы — 25%. На трэцім этапе двухгалосы варыянт праспявалі 100% удзельнікаў, а трохгалосы — 50%. На апошнім этапе навучання высветлілася, што, дзякуючы прапанаваным практыкаванням, паказчыкі навучання палепшыліся. Разам з тым мы заўважылі, што больш складаныя практыкаванні засвойваюцца большасцю навучэнцаў вельмі павольна ці зусім не засвойваюцца. Можна меркаваць, што якасць вакальнай імправізацыі залежыць не столькі ад музычнага выхавання, колькі ад умення кіраваць голасам і сляховага пачуцця.

Вынікі трохгадовай апрабачыі метадыкі паказалі істотныя зрухі ў фарміраванні ўменняў і навыкаў па авалодванні народнай мане-

рай спеваў. Эксперыментальная праца садзейнічала росту цікавасці да захавання рэгіянальных манер і жадання пераадолець цяжкасці ў працэсе выканання беларускай народнай песні.

Вывалы :

У выніку праведзенага навуковага даследавання сфармуляваны наступныя асноўныя вывады.

1. Навучанне народнай манеры спеваў з'яўляецца неад'емнай часткай працэсу па захаванню народнапесенных традыцый. У аснове зместу такога навучання ляжаць глыбокае вивучэнне і засваенне жанру беларускай народнай песні, яе стылёвых асаблівасцей і рэгіянальнай спецыфікі гаворак.

2. Выяўлены ў выніку даследавання асаблівасці падрыхтоўкі спецыялістаў дапамагаюць мэтанакіравана сканцэнтравана дзейнасць выкладчыкаў-кіраўнікоў у ВНУ культуры і аматарскіх гуртах. Адначасова гэтыя асаблівасці забяспечваюць аргументацыю прыняцця вакальнай падрыхтоўкі кадраў, а таксама асноўных накірункаў авалодвання тэарэтычна-практычнымі ўменнямі і навыкамі народнай манеры спеваў.

3. Асноўныя накірункі працы па захаванню народнапесенных традыцый заключаюцца ў арганізацыі індывідуальнай працы са студэнтамі, а таксама на занятках па авалодванню навыкамі гуртавых спеваў. У працэсе навучання адбываецца паўнацэннае стаўленне студэнта як знаўцы традыцыйных нормаў выканання беларускай народнай песні. Яго вакальнае і музычна-сцэнічнае майстэрства ўдасканалваецца шляхам ужывання спецыяльна распрацаванай сістэмы канкрэтных практыкаванняў, якія накіраваны на павышэнне якасці засваення акадэмізаванай і бытавой манер выканання.

4. Найбольш эфектыўнымі метадамі па авалодванню народнай манерай спеваў з'яўляюцца тлумачальна-ілюстрацыйны, рэпрадуктыўны, эўрыстычны і даследчы метады навучання. Яны дапамагаюць актывізаваць слыхавую ўвагу і накіраваны на ўспрыняцце і запамінанне гукавога эталона. Для авалодвання спецыфікай рэгіянальных гаворак вельмі каштоўным з'яўляецца ўжыванне фанетычнага метаду.

5. Працэс удасканалення арганізацыі навучання народнай манеры спеваў у аматарскіх гуртах і падрыхтоўкі кадраў у ВНУ культуры павінен прадугледжваць разнастайнасць тыпаў аматарскіх фальклорных калектываў і выкарыстоўваць канкрэтныя спецыфічныя метады з улікам творчых накірункаў і рэгіянальнай прыналежнасці народных хароў і фальклорных гуртоў.

Па тэме дысертацыі апублікаваны наступныя работы:

1. Да пытання аб захаванні народнапесенных традыцый у фальклорных харавых калектывах Беларусі // Пытанні культуры і мастацтва Беларусі: Рэсп. межвяд. зб. навук. пр. / М-ва культуры Рэсп. Беларусь. Мін. ін-т. культуры; Гал. рэд. Я.Д.Грыгаровіч. — Мн.: Выш. школа, 1993. - Вып. 12. - С. 126-132.

2. Навучанне кіраўнікоў фальклорных калектываў народнай манеры спеваў // Культуралагічная падрыхтоўка студэнтаў у сістэме ВНУ: Доклады, прачытаныя на навук.-метад. канф. (4-5 лютага 1997 г.).- Мн.: Бел. ун-т культуры, 1997.- С.209-218.

3. Воспитательное воздействие народнопесенных традиций на детей // Социально-педагогические и правовые аспекты защиты личности ребенка и детских организаций в свете Конвенции ООН о правах ребенка и закона Республики Беларусь "О правах ребенка": Матэрыялы навук.-практ. канф.: У 2-х ч. - Мн.: ІПК і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі, 1994.- Ч.2 — С. 117.

4. Арганізацыя вучэбнага працэсу па курсу "Фальклорны гурт" // Прафесіяналізм выкладчыкаў універсітэта ва ўмовах пераходу да шматузроўневай сістэмы адукацыі: Матэрыялы навук.- метад.канф. /Мін-ва культуры і друку Рэсп. Беларусь. Беларускі універсітэт культуры; Адк. рэд. А.І.Смолік. — Мн.: Бел. ун-т культуры, 1994. — С. 93.

5. Засваенне асаблівасцей народнапесенных традыцый у працэсе падрыхтоўкі кіраўнікоў фальклорных калектываў // Праблемы ўдасканалення гуманітарнай і прафесійнай адукацыі: Матэрыялы навук.-метад. канф. / Мін-ва культуры і друку Рэсп. Беларусь. Беларускі універсітэт культуры; Адк. рэд. А.І.Смолік. — Мн., 1995. — С. 42-43.

6. Фальклорны гурт: Праграма курса — Мн.: Бел. ун-т. культуры. — 1996. — 11с.

Грамовіч Ірына Міхайлаўна “Педагагічныя аспекты навучання народнай манеры спеваў з улікам рэгіянальных песенных традыцый Беларусі”

Ключавыя словы: народнапесенная традыцыя, вакальная педагогіка, народная манера спеваў, вакальнае выхаванне, бытавая манера спеваў, акадэмізаваная манера спеваў, рэгіянальныя асаблівасці мовы, жанравая разнастайнасць народнай песні.

Аб’ект даследавання — працэс навучання народнай манеры спеваў у музычных установах і аматарскіх фальклорных калектывах.

Прадмет даследавання — тэарэтычна-метадычныя аспекты ўдасканалення падрыхтоўкі кадраў у музычных установах і засваення народнапесенных традыцый у аматарскіх фальклорных калектывах.

Мэта даследавання — раскрыць асноўныя фактары, якія ўплываюць на народную манеру спеваў, распрацаваць тэарэтычна-метадычныя палажэнні ў сферы навучання народнай манеры, якія б забяспечвалі ўдасканаленне падрыхтоўкі кадраў.

Асноўныя метады: тэарэтычны аналіз крыніц навуковай і вучэбна-метадычнай літаратуры, вывучэнне і аналіз існуючых метадык вакальнага навучання ў музычных установах і аматарскіх фальклорных калектывах, назіранне, інтэрв’юіраванне, анкетаванне, педагагічны эксперымент.

У выніку праведзенага дысертацыйнага даследавання атрыманы паказчыкі, навізна якіх заключаецца ў вызначэнні асноўных педагагічных аспектаў пры навучанні народнай манеры спеваў з улікам рэгіянальных асаблівасцей выканання беларускай народнай песні, стварэнні і эксперыментальнай праверцы метадыкі навучання, выяўленні аптымальных умоў паспяховай рэалізацыі гэтай метадыкі ў навучальным працэсе. У даследаванні распрацаваны комплекс практыкаванняў, якія накіраваны на развіццё вакальных здольнасцей, падкрэслены асноўныя накірункі ў навучанні стылізаванай і акадэмізаванай манерам спеваў.

Эксперыментальны матэрыял, атрыманы ў дысертацыі, дазваляе ўдакладніць і пашырыць веды па вывучэнню народнапесенных традыцый Беларусі і вакальнага навучання. Веды аб рэгіянальных асаблівасцях народнай манеры спеваў дазваляць больш эфектыўна арганізаваць і планаваць навучальна-выхаваўчы працэс, будучь садзейнічаць развіццю індыўдуальных здольнасцей і творчай актыўнасці студэнтаў і ўдзельнікаў фальклорных гуртоў. На падставе атрыманых даных створаны рэкамендацыі навучэнцам і практычным работнікам для больш глыбокага асэнсавання праблем вакальнай падрыхтоўкі і педагагічнай дзейнасці па авалоданню рэгіянальнай манерай спеваў і яе захаванню.

Громович Ирина Михайловна “Педагогические аспекты обучения народной манере пения с учетом региональных песенных традиций Белоруссии”.

Ключевые слова: народнопесенная традиция, вокальная педагогика, народная манера пения, вокальное воспитание, бытовая манера пения, академизированная манера, региональные особенности речи, жанровое многообразие народной песни.

Объект исследования — процесс обучения народной манере пения в музыкальных учебных заведениях и любительских фольклорных коллективах.

Предмет исследования — теоретико-методические аспекты совершенствования подготовки кадров в музыкальных учебных заведениях и освоение народнопесенных традиций в любительских фольклорных коллективах.

Цель исследования — раскрыть основные факторы, которые влияют на народную манеру пения, разработать теоретико-методические положения в сфере обучения народной манере пения, обеспечивающие улучшение подготовки кадров.

Основные методы: теоретический анализ источников научной и учебно-методической литературы, изучение и анализ существующих методик вокального обучения в музыкальных учебных заведениях и любительских фольклорных коллективах, наблюдение, интервьюирование, анкетирование, педагогический эксперимент.

В результате проведенного диссертационного исследования получены показатели, новизна которых заключается в определении основных педагогических аспектов при обучении народной манере пения с учетом региональных особенностей исполнения белорусской народной песни, экспериментальной проверки методики обучения, выявления оптимальных условий успешной реализации этой методики в учебном процессе. В исследовании разработан комплекс упражнений, который направлен на развитие вокальных способностей, подчеркнуты основные направления в обучении стилизованной и академизированной манерам пения.

Экспериментальный материал, полученный в диссертации, позволил уточнить и расширить знания по изучению народнопесенных традиций Белоруссии и вокального обучения. Знания региональных особенностей народной манеры пения позволят эффективнее организовать и планировать учебно-воспитательный процесс, будут способствовать развитию индивидуальных способностей и творческой активности студентов и участников фольклорных ансамблей. На основе полученных данных созданы рекомендации студентам и практическим работникам для более глубокого осмысления проблем вокальной подготовки и педагогической деятельности по овладению региональной манерой пения и ее сохранению.

S U M M A R Y

Gramovich Irina Mikhailovna "Pedagogic Aspects of the Performance Style Teaching as Regards the Belarusian Regional Song Traditions".

Key word-combination: folksong tradition, vocal pedagogics, folk style of singing, vocal education, everyday manner of singing, academic style of singing, regional speech peculiarities, folksong genre multiformity.

We have investigated the learning process and mastering of folk-song traditions in the musical institutions and amateur ensembles.

Our research is fulfilled for the purpose of working out theoretic and methodic directions in the sphere of teaching the Belarussian regional performance style, to scientifically substantiate and experimentally verify the results; in the end to determine the necessary conditions for training skilled personnel.

To achieve our object we have studied and analysed special literature on building up folklore and filling in questionnaires, carried out a pedagogic test and measured the validity of the students activities, interviewed the participants and leaders of folklore ensembles.

The results obtained manifest data the novelty of which is formed in determining major pedagogic aspects when teaching the folk-song performance style, while taking into consideration the Belarusian regional song manner peculiarities, the teaching methods organization and its experimental verification, the finding out of optimum conditions for a more effective realisation of these methods in the learning process. A diversity of exercises has been elaborated aimed at developing vocal aptitude, the main directions in teaching the stylized and academic manner of singing are accentuated.

The experimental dissertation data have provided us with ample opportunity to specify and expand our range of information of Belorussian folk-song traditions and vocal teaching. The knowledge of the regional peculiarities in the folk-song performance manner has made it possible to effectively organize and plan an educational teaching process, to further promote, the development of individual abilities and creative activities in the students and folklore ensembles participants.

In the final analysis a number of recommended instructions have been prepared for students and workers in the field of art. These instructions can be applied for a profound comprehension of the vocal and pedagogic problems in the mastering of a regional performance song style and its content.

Аўтарэферат
дысертацыі на суісканне вучонай ступені
кандыдата педагагічных навук

**ПЕДАГАГІЧНЫЯ АСПЕКТЫ НАВУЧАННЯ НАРОДНАЙ
МАНЕРЫ СПЕВАЎ З УЛІКАМ РЭГІЯНАЛЬНЫХ ПЕСЕННЫХ
ТРАДЫЦЫЙ БЕЛАРУСІ**

Грамовіч Ірына Міхайлаўна

Падпісана ў друк 24.04 98г. Фармат 60x84 1/16.
Папера пішчая. Ум.друк.л. 128. Ум.выд.л. 115.
Тыраж 80 экз. Заказ 25.

Рызограф Беларускага ўніверсітэта культуры
220001. Мінск, вул. Рабкораўская. 17